

IV.

DR. JEDLIK ÁNYOS,

**NYILV. REND. BÖLCSÉSZETKARI TANÁR, AZ EGYETEM E. I. NAGY-
SÁGOS RECTORÁNAK**

SZÉKFOGLALÓ BESZÉDE.

IV.

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Negyedik éve foly már azon örvendetes fordulatnak, melynek folytán a m. kir. egyetem tanácsa hivatalnokinak évenként gyakorolni szokott szabad választási jogába, melytől az 1848-dik évi események következtében 12 évig megfosztva vala, visszahelyeztetett. Ezen jog gyakorlási módja úgy hozván magával, hogy az egyetemi nagyságos Rector évről évre más karból választassék, egyetemünk a hittani, jogi és orvosi kar kebeléből eddig tett választásainak eredményére csak örvendetes meglelégedéssel, mondhatni nemes büszkeséggel tekinthet vissza, mert a tisztelettel említett karok kebeléből ügyeinek vezetésére oly jelemdús, tapintatteljes s a kormányzásra minden megkivántató tulajdonokkal jeleskedő, szóval oly alkalmas férfiakat szemelt ki magának, miszerint azok dicső neveikkel az egyetem évlapjain szüntelen ragyogó csillagokként, tetteikkel pedig az egyetem kormányzásával megbizott utódaik előtt irányadó phároszként fognak tündökölni. Ily szerencsés választások sikerdús eredménye után mi sem természetesebb, mint az egyetemi

tanártestületben azon átalánossá vált óhajtás : vajha a beálló tanévi választása is a szerencsésekhez volna számítható.

A tudomány-egyetem karainak rendsora szerint a bölcsészeti kart illetvén a jog és kötelesség, hogy az egyetemi ügyeknek a beköszöntő tanév folyamán esz- közlendő vezetésére kebeléből igazgatót adjon, úgy akarta a sors, hogy e nagy fontosságú, s nem kevesbbé terhes, mint díszes egyetemi állomás betöltése végett működött tek. egyetemi választó bizottmány szavazat-többsége csekély személyemben találkozzék. Ezen irántam nyilvánított megtiszteltetést nem tekinthetem eredményeül sem különös érdemeim, sem kitünő tulajdonimnak; azt csupán csak a tisztelt választó bizott-mány irántami bizodalmanak, barátságos indulatának és jó véleményének köszönhetem. E végetti hálámat a tek. választó bizottmány, s illetőleg az általa képviselt egész egyetemi testület iránt tetteleg az által vélém leginkább nyilváníthatónak, hogy hivatalos felszólítá-sának hódolattal engedve a részemre felajánlott, ámbá-tor általam legkevesbbé sem óhajtott igazgatói tisztet köteles készséggel elfogadám; minthogy ily esetbeni visszautasítás nézetem szerint alig volna egyéb, mint a megtisztelő bizodalomnak bizodalmatlansággal, a jó indulatú barátságnak megvetéssel való viszonzása. Ennek következtében az egyetemi rectori széket mint-egy kötelességszerűleg ezennel elfoglalom; de midőn ezt tenném, megvallom nem csekély aggodalom szo-rongatja keblemet; mert ha Horatius azon ismert ta-nácsa szerint „et versate diu quid ferre recu-sent, quid valeant humeri“ csekély tehetségei-met megfontolom, és az elvállalt egyetemi igazgatóság

teendőivel s arra vonatkozó méltányos kívánságokkal összevetem, az látszik kitűnni, hogy e különben igen megtisztelő hivatal, mely egy mély belátású s bő tapasztaltságú egyéniségnek a fényes és hasznos működésre tág térül, az érdemszerzésre pedig kívánatos alkalmúl szolgálna, nekem tehetségeim közepszerűségének tekintetéből inkább mellőznöm, mint elvállalnom kellene. Ugyanis :

Ha azon köz érdekeltségre gondolok, melylyel a hazai művelt közönség a magyar kir. egyetem állapotát, részint a nagynevű alapítói iránt megőrzött kegyeletből, részint az egyetem kebelében fáradhatlanul munkálkodó tanári testület iránti tiszteletből, részint pedig a hon minden tájékáról évről évre növekedő számmal összegyűlő egyetemi polgárok tekintetéből, folytonos figyelemmel kíséri; — ha azon nagyfontosságú befolyást vizsgálom, melyet a m. kir. egyetem a hon mind jelen mind jövő állapotára az által gyakorol, hogy midőn fenséges hivatásánál fogva honunkban a tudományok fő forrásául szolgálván, a körébe seregülő ifju nemzedék tudományos kiképeztetésének minél kielégítőbb befejezésére lankadhatlan szorgalommal törekedik, egyszersmind annak szívében az alsóbb tanintézetek üdvös hatása folytán felébresztett s megfogamzott isten, király, haza és felebarát iránti szeretetnek megőrzésére s további fejlesztésére hű ápolla gyanánt gondoskodik; — ha továbbá figyelemmel a hon azon kívánságaira és követelményeire fordítom, melyekkel a m. kir. egyetem a reá bízott ifjuság lehető legalaposabb kiképezésére vonatkozólag szükségképen találkozik, és megfontolom, hogy mindezen kívánságoknak kellő kielégítése végett választandó módszerek és

célszerűen alkalmazandó eszközök iránti javaslatok tételére mindenek előtt maga az egyetem hivatva van: ha mind ezen s több más hasonló körülményeket szemügyre veszem, a m. kir. egyetemnek, mint magasztos célú és a felsőbb hatósággal sűrű érintkezésben álló tudományos intézetnek kormányzásával megbízandó igazgatót, ki hivatali körét saját tehetségével betöltse, s a méltányos várakozásnak kielégítőleg megfeleljen, lelkem túkrében oly kitünő tulajdonokkal bíró egyéniségnek látom, melynek mását csekély személyemben távolról sem találhatom fel, s azért e szék elfoglalásánál némi borzalom járja át tagjaimat, főképp ha e széken tündöklött elődeimre tekintek; mert ezeknek fényes tetteik, habár tisztelkedésem folytában követendő példák gyanánt adandnak is előttem, a jelen pillanatban inkább aggasztó mint bátorító hatást gyakorolnak reám; minthogy az igazgatói állás igényeihez mért tehetségeim elégtelenségére igen élénken emlékeztetnek.

Hogy ezen és egyéb körülmények tekintetéből kelt aggodalmaim dacára e rectori széket elfoglalom, azt egy részt azon vágy általi ösztönöztetésemnek tulajdoníthatni, miszerint a tekintetes választó bizottmány irántam kijelentett bizodalmit legalább utólagosan megérdemelhessem; mert a bizodalom oly ajándék, melyet habár követelni nem lehet, de ha benne részesíttetünk, megérdemlésére minden kitelhető módon törekednünk kell. — Tulajdoníthatni továbbá azon kötelességszerű tartozásnak, melynek folytán az egyetem közügyeinek vezetésével kapcsolatban álló terhek viselésére az egyetemi tanártestület mindegyik tagja a körülményekhez képest többé vagy kevesebbé hivatva

van; s csak méltó lenézés tárgyává leendne, ki azok alól magát fontos ok nélkül elvonni törekednék.

A böcs. kar e. i. tek. dékánja szellemdús beszédében, melylyel imént a rectori hivatalba bevezetett, jelen helyzetemben igen jó benyomást gyakorolt reám; mert abban, azon kívül, mit személyemre vonatkozólag felhozni szíveskedett, s mit nagyobb részt alig vehetek egyébül, mint irántam minden alkalommal kitüntetett jó indulatának túláradó kifolyásául, az egyetem állapotát, kíválmait és szükségleteit illetőleg mély belátású ismeretet, a célszerű javításokra nézve élénk törekvést, és könnyű tájékozási tehetséget oly mértékben tanusított: miként a m. kir. egyetem csak szerencsét kívánhat magának, midőn ily ritka tulajdonok birtokosát a böcs. kar dékáni székén látja működni. Részemről érdemdús férfiú, nagyságos kir. tanácsos, és a böcs. kar e. i. tek. Dékánja! az irántam kitüntetett szívességedért ezennel forró köszönetemet nyilvánítom, s egyszersmind őszintén kívánom, hogy az 1821-ben megkezdett és e jelen pillanatig lankadhatlanul folytatott irodalmi pályán szerzett érdemeidet, melyek következtében, — a társadalmi téren tapasztalt kitüntetések nem említve — 1843-ban az egyetemi könyvtár igazgatójává, 1861-ben a m. kir. egyetemnél a magyar nyelvészet és irodalom rendes tanárává, a múlt évben pedig királyi tanácsossá legkegyelmesben kinevezettél, még számos évek során minél öröndetesb eredménynyel gyarapíthassad. Légy meggyőződve, hogy ékes beszéded valamint beiktatásom ünnepélyességét nem kevéssé emelé, úgy aggódo kedélyem megnyugtatóására jótékonyan hatott.

De még inkább bátorítólag hat reám azon körül-

mény, hogy az egyetem bölcsh. szervezete folytán az igazgató, terhes tisztelkedésében nincs magára hagyva, hanem az alrektor, dekánok, aldekánok és az egyetemi iroda jegyzője által környezve az úgy nevezett egyetemi tanácsot képezi. Az új rektor ily tekintélyes környezet bölcsh. tanácsa által támogatva, tapasztalatra alapított kalauzolása által tájékozva, az egyetem ügyeinek vezetésében sokkal biztosabban haladhat, mint különben egyéni tehetségeinek bármily megfeszítésével lehetséges volna; minthogy az egy évig tartó hivataloskodásának igen jelentékeny részét, egyéb végzendők hátramaradásával csupán az új tisztének körülményeivel való megismerkedésre fordítani volna kénytelen. Ennélfogva, tekintetes egyetemi Tanács érdemes tagjai! egész bizodalommal fordulok hozzátok, és őszinte örömmel üdvözöllek benneteket, előttetek lelkem mélyéből eredett azon óhajtasomat nyilvánítván, miszerint egyetemünk, bennünket egyenlően érdeklő ügyeinek vezetésében velem együtt közmegegyezéssel munkálkodni szíveskedjete. Az öszhangzó együttműködés viszonyos bizalom nélkül lehetetlen lévén, bölcsh. tanácsokban s közremunkáló segítségetekben azon bizalommal részesítsetek, melylyel részemről irántatok viseltem. A Ti lelkes támogatástokra számolva magamat biztosítva érezvén, de leginkább bízván a jó istenben, ki — lelkes hitszónokunk szavai szerint — nem vonja meg segélyét azoktól, kik hozzá feltekintenek, megkezdem új tisztelkedésemet, melybeni eljárásra nézve előlegesen csak azt jegyzem meg, hogy a felsőbb rendeletek alapján kidolgozott egyetemi ügyrendtartási módszer értelmében és határai között a nméltóságú magyar kir. Helytartótanács kegyes intézményeinek

és rendeleteinek minél gyorsabb tárgyalását és illetőleg végrehajtását, valamint a tek. karok hivatalos jelentései, véleményzései vagy javaslatainak felsőbb helyre annak idejében eszközöndő felterjesztését én és az együtt működő egyetemi tanács szoros és elkerülhetlen köteletségünknek ismerjük; minden az egyetem állapotának szellemi vagy anyagi tekintetben leendő előmozdítása, s küldíszének emelése végett elődeinktől megkezdett, s a jelenkor körülményei szerint kieszközölhető munkálatok folytatását, vagy ugyan azon célra vonatkozó s korszerű indítványok pártolását egész lélekkel magunkra vállaljuk; az egyetemi testület egyes tagjainak érdekében benyújtandó folyamodványokat és kérvényeket pedig az óhajtott eredmény sikeresb kieszközlése végett felsőbb helyeni ajánlásunkkal támogatni kedves, s egyszersmind köteles foglalkozásunknak tekintendjük.

Azonban működjék az egyetemi tanács bár mennyire megfeszített erővel ez által egyetemünk fő célja egészben még sem lesz elérve; mert az egyetemi tanács mint olyan az egyetem fő céljának eszközlésében a rendező és irányadó tényezőt képezvén, arra csak közvetített befolyást gyakorol. A tudomány-egyetem fő célja ugyanis abban állván, hogy a tudományok szakadatlan és szorgalmas fejlesztése, gyarapítása és meghonosítása mellett azokban az egyetemi ifjúság oly fokban képeztessek ki, miként annak pályavégzett része az egyetem kebeléből — mint a termékeny méhkasból kiröpülő raj — évenként azon reménynyel eresztessék maga szárnyára, hogy az nyert kiképzetése szerint legtöbbnyire a hittani vagy jogi, orvosi vagy tanári téren haladó életpályát választva, s azon

a kor követelményeinek megfelelően mind a maga biztos jövődjének megalapítására, mind a közjó előmozdítására a lehető legnagyobb sikerrel működhessék. Ebből látható: hogy egyetemünk fő célja az egyetemi tanártestület közvetlen hozzá járulása nélkül meg nem közelíthető. — Ismeretesebb az egyetemi tanácstestület munkálkodási szorgalma, mintsem hogy arra az egyetem fő céljának érdekében bárhonnán ösztönöztetnie kellene; részemről ezennel csak azon tekintetből irányozom hozzá kérésemet, hogy valamint a bármely különböző elnevezésű tudományok egymással összekötetésben állanak, és szorosan véve csak egy általános tudomány ágai gyanánt tekintendők, úgy mi is általános tudomány egyes ágainak képviselői és tanárai a viszonyos collegialis szeretet és barátság kapcsolata által egy erősen egygyé forrt testületet képezve egymást tettel s tanácscsal segítsük, támogassuk és lelkesítsük, a vezetésünk alatt létező ifjúságot pedig jó indulatú részvételünkkel saját jövődjére, és a haza iránti tartozására figyelmeztetve a tudományokban lehetőleg kiképezni törekedjünk, miként az egyetem fő céljának foganatosításában minél nagyobb sikert idézhessünk elő.

A tanári testület fáradozásainak minden eszközölhető sikere a kiképzendő ifjúság részéről éber tudományvágyat és kész fogékonyságot feltételezván, az egyetemi polgárokat arra figyelmeztetem, hogy az egyetem fegyelmi törvényeihez alkalmazkodva előljáróik és tanáraik iránt tisztelettel és bizalommal, egymáshoz barátságos jóakarattal viseltessenek, és az előadásokban velök bőven közlött ismereteket, mint jövődjő boldogságuk megbecsülhetlen magvait elméjük

termőföldébe híven befogadván, kifejlesztésükre és ápolásukra kitartó szorgalommal ügyelvén, azokat nem csak szüleik és saját érdekek tekintetéből, hanem a szeretett haza iránti kötelességből is gazdagon gyümölcsöző fákká növeljék.

De mivel sz. Pál apostol a Korinthusiakhoz írt első levelének ezen mondata szerint: „neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus“, minden siker, minden eredmény csak a mindeneket kormányzó Mindenhatónak kegyelmétől függ, kérjük Ő mennyei Felségét mély alázatosságban, hogy az egész egyetemi testületre áldását kiterjeszteni méltóztassék, és engedje hogy e testület jóakarató fáradozása e megkezdett tanévben is sikerdús legyen. Mondtam.